

Beyaz Adam’ın yazar söyleminin “Doğumu” ve “Ölümü”nün politiği ve çeviribilimdeki izdüşümleri

Sevcan YILMAZ KUTLAY¹

APA: Yılmaz Kutlay, S. (2019). Beyaz Adam’ın yazar söyleminin “Doğumu” ve “Ölümü”nün politiği ve çeviribilimdeki izdüşümleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö5), 358-366. DOI: 10.29000/rumelide.606211.

Öz

Çeviribilimde yazara karşın çevirmenin “ikincil” bir konumda olması uzun yıllardır tartışlagelen bir sorunsaldır. Bu “asimetrik güç ilişkisi”nin metni tek bir anlama sahip, “kapalı” bir birim ve yazarı anlamın belirleyicisi olarak gören edebiyat kuramlarından kaynaklandığı bilinmektedir. Söz konusu eşitsizlik, “yazarın ölümü” tartışmalarıyla sarsılmış ve yapısalcılık sonrası bakış açısıyla “söküme uğratılmaya” çalışılmıştır. Ancak bu yazar söylemi daha geniş bir bakış açısıyla irdelenmelidir çünkü söz konusu söylem sadece Çeviribilim’e ya da edebiyata ait olmadığı gibi son dönem sömürgecilik faaliyetleriyle de başlamamıştır ve yazarı öldürerek yerine konulan “çoğulcu”, bireyci yapısalcılık sonrası söylem de aslında yazarı doğuran söylemin (politik ve ekonomik temelleri açısından) yeniden vücut bulmuş hali olarak görülebilir. Coğrafi keşiflerle ve Rönesans’la kendini “bilen, düşünen özne” olarak dünyanın merkezine koyan “Batılı beyaz adam”, “keşfeden, hükmeden ve belirleyen” bir söylemle karşımıza çıkmış ve politik ve ekonomik temellere dayanan bu söylemini hayatın her alanına, her tür disipline taşımıştır. Dünyayı “keşfeden batılı adam” kendini “yaratıcı” olarak tanımlayınca karşısındaki tüm ötekiler ona “sadakat” göstermekle yükümlü olan “nesne”lere dönüşmüştür. Bunun edebiyata izdüşümü ise “kadirimutlak” yazar olmuştur. Öte yandan, herkesin yazar olabileceği “sınırsız”, “parçalanmış” ve “çoğulcu” bir ortam sunma iddiasındaki yapısalcılık sonrası bakış daha örtük güç ilişkileriyle kurulmuş yeni bir siyasal projenin düşünsel ayağı olarak görülebilir. Bu bildiri, kuramlardan, betimleyicilik gibi kuramsal temelli yöntemlerden kopan ve disiplinlerarasılıkla dizginsiz bir açılıma giden Çeviribilim’in bir disiplin olarak geleceği ve çeviribilim araştırmalarının yöntembilimsel sorunlarını yazar söyleminin doğumu ve ölümünün politiğini temel olarak incelemeye çalışacaktır.

Anahtar kelimeler: Yazar söylemi, yazarın ölümü, çeviribilim, yapısalcılık sonrası.

The politics of the “Birth” and the “Death” of “White Man’s” author discourse and their projections into translation studies

Abstract

Translators’ “secondary” position has been problematized for decades in Translation Studies. It is known that this “asymmetrical power relation” stems from the literary theories which consider text as a “closed” unit with an attained meaning and author as the determiner of this very meaning. The asymmetry has tried to be “deconstructed” by the declaration of the death of the author and poststructuralism. However, this author discourse entails a wider perspective because it is not confined to only Translation Studies or Literature and also it did not start with the late colonialism. What is more, the “pluralistic”, “individualistic” and poststructuralist new discourse can be seen as

¹ Öğr. Gör. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, Modern Diller Bölümü (İstanbul, Türkiye), sevcanykutlay@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5775-962X [Makale kayıt tarihi: 15.06.2019-kabul tarihi: 19.08.2019; DOI: 10.29000/rumelide.606211]

the reincarnated form of the previous one. The "white western man" who positions himself at the center of the world after the geographical discoveries and Renaissance appeared with a discourse of "discoverer", "ruler" and "determiner" ultimate subject and carried this discourse to every field of life and every discipline. As the western man defined himself as creator, all others turned into objects which were obliged to show fidelity/loyalty to him. This situation has projected into literature as "omnipotent author". The poststructuralist approach which claims to offer a "limitless, fragmented and pluralistic" context can be seen as the intellectual basis of a new political project with implicit power relations. Based on these politics of the "birth" and the "death" of the author, this paper tries to analyze the methodological problems and the future of Translation Studies which has experienced an unbridled expansion for the sake of being interdisciplinary having broken apart from theories and theory-based methodologies such as descriptivism.

Keywords: The author discourse, the death of the author, translation studies, poststructuralism.

"Yazar" söyleminin doğumu ve "Sadakat" kisvesine bürünmüş "İtaat" beklentisi

Batılı "beyaz adam"ın "yazar" söyleminin Rönesans ve coğrafi keşiflerle ortaya çıktığı söylenebilir. Söz konusu yenilikler ve değişimler Ortaçağın skolastik paradigmasının temelinde yer alan varolmak için bir şeye ihtiyaç duymayan, hep aynılığını koruyan, "her şeyi bilen mutlak varlık" anlamındaki töz düşüncesini geçersiz kılmıştır (Çotuksöken, 2013: 159). Coğrafi keşiflerle "doğayı nesneleştiren", ona hakim olan beyaz adam, Tanrı/mutlak töz karşısındaki çekinik rolünden daha etkin bir özne konumuna geçmiştir (age, 160). Bu noktada Descartes'ın "Düşünüyorum, öyleyse varım" savı Batı felsefesinin temeli sayılacak Kartezyen felsefe ve paradigmanın ilk adımı olmuştur. Artık insan "kendi düşüncesinin ve etkinliğinin öznesi" olarak öne çıkmıştır (Göçmen², 2009). Bu önemli bir kırılma noktası yaratmıştır çünkü Batılı beyaz adam kendisini eylem öznesi olarak Tanrı konumuna çekerken hükmettiği insanları keşfettiği yerler gibi nesneleştirmiştir. Artık o "keşfeden, hükmeden ve belirleyen" bir "yazar"dır. Ancak "bilen özne" olma hakkını beyaz adamın sadece kendisine tanıdığına da altını çizmek gerekir. Descartes'ın özne-nesne ve ruh-beden ikiliği yapısalcılık sonrası yaklaşıma değin sürecek ikili zıtlıkları temel alan idealist düşüncenin başlangıcı olmuştur.

Söz konusu ikili zıtlıkların edebiyattaki izdüşümü yazar-okur olurken çeviribilimde ise yazar-çevirmen "asimetrik güç ilişkisi" ortaya çıkmıştır. Batı dillerinde yazar kelimesinin kökeni Latince "*augere*" fiilden gelir ve "yapmak, yetiştirmek, çoğaltmak" anlamlarına gelir (Bennett, 2005: 3). Yazar/şair, metnin yaratıcısı ve anlamın sınırlarını belirleyen güç olarak Tanrı'yla özdeşleştirilir ve yarattığı metin, metnin yorumlarının üzerinde kontrol sahibi ve yetenekli olan biri olduğunu varsayılır (age). Okur ve çevirmen ise yazara sadakat göstermekle yükümlü edilgen bir konumda kalırlar.

Sadakat kavramı "hükmeden yazar" rolünün devamlılığını sağlayan kilit taşı niteliğindedir çünkü yazarın bir niyeti olduğu ve bunu yazısına sabit bir anlam koyarak gerçekleştirdiği varsayımını içerir. Okur/çevirmen onun kutsal niyet ve anlamına tam bir bağlılık ve sadakat göstermek durumundadır. Hatta Öner-Bulut'a göre bu sadakat takıntısı Lacan'ın arzu kavramı üzerinden "özgünü okurken kendini okuyan/okumayı isteyen, kendini tamamlamayı, eksikliğini gidermeyi arzulayan öznenin asla giderilemeyecek arzusunun sancısının yansıması" olarak okunabilir (2018: 266). Okur/çevirmen herhangi bir katkı ya da yorum getiremez çünkü bu okurun/çevirmenin özne rolüne soyunması anlamına gelir ki bu durum yazar açısından açık bir tehdittir. Aslında beklenen şey sadakat değil kanımca itaattir. Batılı beyaz adamın kadınlara ve kadınların yazarlığına yönelik söyleminden bunu

² <http://dogangocmen.blogspot.com/2009/12/pdf-ozne-felsefesinde-iki-donum-noktas.html>

çıkabiliriz. Yazarlık yazı yazabilen herkes için aynı anlama gelmez ve eşit oranda güç getirmez. Batılı beyaz adam yazarlığın kutsal ve mistik yaratıcılığından dolayı ayrıcalıklı bir konum kazanır. Oysa kadın yazı yazınca yazar olarak kabul görüp eserini yayınlaması sürecinden başlayarak bunu bir meslek olarak icra etmeye kalktığı her alanda çok sert bir dirençle karşılaşmaktadır. En çok tanınan kadın yazarlar ise çoğunlukla akıl sağlığını yitirmek ya da intihar etmek uğruna bu payeyi elde edebilmiş olarak gösterilmektedir. Bu durumda yazarlık erkek için güçlü, kadın için sıkıntılı bir konuma dönüşür.

Sadakatin çoğunlukla cinsel sadakatle özdeşleştirilmesi tesadüf olamaz. Batılı beyaz adam yazar ve erkek rolündeyken okur/çevirmen de dahil olmak üzere tüm hükmettikleri, onun güç alanında özne rolünü yitirmiş tüm bireyler “kadın” rolindedir. Çoğu toplumda sadık olmak güzel bir erdem ve sadakatsizlik ve ihanet ahlaken kötü olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda yazar-okur-çevirmen ilişkisini sadakat eksenine çekerek Batılı beyaz adam okur/çevirmeni hiç kazanamayacağı bir tartışmaya hapseder çünkü sadakatsizliğin iyi olduğunu savunmak çıkış noktası açısından sorunludur. İtaat beklentisini sadakat kisvesine bürünen beyaz adam bu oyunun kazanan tarafı olur. Yazarlık ve anlam kavramları beyaz adam için önemli değildir aslında çünkü öyle olsa aynı kavramları Batılı beyaz kadın için de savunurdu. Beyaz adamın buradaki tek kaygısı tıpkı geçmişte kendisinin Tanrı kavramını devirip mutlak töz koltuğuna oturduğu gibi şu an hükmettiği insanların da bir gün itaatsizliğe kalkışıp (edebiyat alanında bile) onun tahtına geçme olasılığıdır.

Öte yandan, sadakat kavramı özü gereği tartışmaya açıktır. Çevirmenden dil değiştirirken hiçbir şey değiştirmemesini beklemek ses çıkarmadan şarkı söylemek, hareket etmeden dans etmek istemeye benzer. Ayrıca sadakat derken *skoposa*, erek kültüre, işverenin beklentisine de sadık olmaktan bahsedilebilir yani sadık olmak sadece yazara gösterilebilecek bir davranış değildir. Bununla birlikte ne kadar bir sadakatin tüm okuma ve çeviri sürecinin toplamda sadık bir eylem olarak adlandırılmasına neden olabileceği de muğlaktır. Aslında tüm bu muğlaklık okurdan/çevirmenden beklentinin sadakatten ziyade itaat olduğunu göstermektedir. Çevirmenden birey olarak kendi özne-liğini sürece dahil etmeye çalışmadan hükmeden yazara kör bir itaat sergilemesi beklenmektedir.

“Yazarın Ölümü” ve muktedir okurun “Doğumu”

Roland Barthes’ın yazarın ölümünü ilan etmesi mutlak töz sahibi Tanrı rolündeki yazarın tahtının sarsılması açısından önemli bir kırılma noktası niteliğindedir. Barthes “edebiyat eserinin entelektüel emekten çok bir büyü ve ilham ürünü olarak, bitmiş ve doğal bir bütün olarak ele alınmasına” eleştiri getirerek yazarın ölümünü ilan eder çünkü eserin kendinden önce var olan bir gerçeği ya da bu gerçeğin yazarın kafasında yarattığını temsil ettiğini düşünen realizm akımına ve özcülüğe karşıdır (Belsey, 1994: 78). Yazı hem bitimsizdir bir oyundur, sonu yoktur hem de sıfırdan başlamaz, tarihin ve başka metinlerin yönlendirmesiyle işler ve bu yüzden öznenin bütün varlığıyla dahil olmasını gerektirir. Barthes’a göre içinde bulunduğu tarih, toplum ve gelenekten etkilenen yazar “sıfır derecesi”dir, çünkü “anlam için gereklidir, ama kendisi de sabit bir anlamdan yoksundur; yeri, *değeri* (değiş-tokuştaki değeri), tarihteki hareketlere, kavgadaki taktikli dönüşlere göre değişime uğrar” (Barthes, 2006: 119).

Jacques Derrida, yazarın güçlü konumunu “hükümran yalnızlık” (“*sovereign solitude*”) olarak tanımlar (1978: 226). Tarih, toplum, siyaset gibi dışsal ya da arzu, dürtü gibi içsel bir etkiye maruz kalmayan tam bilinçli biri olarak görülen yazar yapısalcılık sonrası yaklaşımla beraber “ideoloji tarafından kontrol edilen, bilinçaltı tarafından bölünmüş, *dilin kendisine bile maruz kalan bir özne*” konumuna alınır (Bennett, 2005: 8; vurgu bana ait). Bu açıdan edebiyatta karşımıza yazara dair iki konum çıkar: yazarın bir niyeti olduğu ve hiçbir dış ya da iç faktörden etkilenmeden bu niyetine uygun şekilde bir anlam üretip

onu farklı yorumlara karşı sabitleyebileceğine inanmak ya da yazarın her tür etkiye açık bölünmüş bir özne olarak anlamı garantileyemeyeceğini düşünmek (age, 4-5).

Yazarın konumunun sarsılmasına neden olan bir diğer düşünür ise yazar figürünün kapitalist dünyanın bir figürü, bir işlevi olduğu iddiasındaki Michel Foucault'dur. Modern toplum kitaplarına isim atfederek onları tüketim nesnesine dönüştürür ve "yazar" denen "işlev" dönemden döneme değiştiğinden sorgulanmaz, doğal bir kavram değildir (age). Foucault'ya göre "yazar, kurgunun serbest dolaşımını, serbestçe yönlendirilmesini, serbestçe derlenmesi, ayrıştırılması ve yeniden derlenmesini engelleyerek her metni oluşturan 'anlam çoğalmasını' baskılar ve bir biçimde denetim altında tutar" (Arrojo, 2007: 12 içinde Foucault, 1979: 159). Yazarlık bir anlamda metinden sorumlu kişi olarak ele alınma, kabul edilme meselesidir ve farklı kültürlerin bu sorumluluğu atfetmek için farklı standartları vardır (Gutting, 2005: 11). Yazar "kültürümüzün kurmacanın özgür dolanımı, özgür yönlendirilimi, özgür yazılımı ve bozulumu ve yeniden yazılımını sınırlamak, dışarıda bırakmak ve seçmek için kullandığı işlevsel bir ilke", ideolojik bir ürün olduğudur (Foucault, 1991:119).

Kapitalist pazarda yazarın adı metnin değerini, nasıl bir eleştiri alabileceğini, yazarla metin ve okur-çevirmen arasında nasıl bir ilişki kurulacağını belirler (Allen, 2000: 71). Bu bakış açısı yazarı metnin doğumundan önce orada olan, ona can veren ve onun için yaşayan bir baba gibi görmektedir (Barthes, 1977: 145). Metnin ona yazarı tarafından verilen bir anlamı aktardığı inancı onun, yaratıcısının özgün düşüncesinden kaynaklanan bir bütünlüğünün olduğu ön kabulünü taşır (Allen, 2000: 72). Oysa metin bir "alıntılar mozaığı", "sayısız kültür merkezinden alınan alıntılarının bir örüntüsüdür" (age, 146). Barthes'ın deyişiyle "metnin bütünlüğü kökeninde değil varış noktasındadır" ve "yazarın ölümü pahasına okurun doğumu gerçekleşmelidir" (age, 148). Okurun doğumu hiç kuşkusuz edebiyat ve çeviribilim için devrim niteliğinde olsa da ortaya çıkan yeni "muktedir" okurun/okurlarının her zaman özgürlükçü bir çoğulculuk ortamı sunacağını düşünmek de naif bir düşünce olabilir. Okur kavramı kişilerüstü bir kavram olmadığından okurun kim olduğu güç ilişkileri açısından her şeyi değiştirebilir. Bu eleştiriler çeviribilimde yapısalılık sonrasının etkilerine değinildikten sonra makalenin ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır.

Çeviribilimde yapısalılık sonrası ve "Yazarın Ölümü"

Yapısalılık sonrası yaklaşım, Kartezyen paradigmanın ikili zıtlıklarına şiddetle karşı çıkarak "gerçeklik", "köken" ve "merkez" gibi bu paradigmanın önemli kavramlarını yapısöküme uğrattır (Koskinen, 1997: 83). Bu durumun çeviribilime yansımaları özgün-çeviri karşıtlığının eleştirilerek okurun ve dolayısıyla çevirmenin konumunun yazara karşı güçlenmesidir. Rosemary Arrojo "The Death of the Author and the Limits of Translators' Visibility" ("Yazarın Ölümü ve Çevirmenin Görünürlüğünün Sınırları") adlı makalesinde çevirinin özgün karşısında ve dolayısıyla çevirmenin yazar karşısında her zaman ikincil ve başarısız olarak ele alınıp görünmezliğe mahkum edildiğinden bahseder (2007: 13). Çünkü "yazarlığı yazının sahibi olmakla, yazıyı da bir yaratıcının bilinçli olarak devreye girmesiyle eş gören bir kültürde, çevirmenin etkinliği her zaman şeytani bir iş, bir küfür, günah, ahlaksızlık ve bir ihlal olarak görülür" (age).

Yapısalılık sonrası yaklaşım ve Barthes'ın yazarın ölümünü ilanı çevirmenin müdahalesinin görünürlük kazanmasını sağlamıştır (age, 3). Kaisa Koskinen de bu bakışın "anlam" kavramına yansımalarını şöyle dile getirir: "Anlamlar, farklılıklara ve diğer göstergelerle ilişkilere dayanır; anlamlar hep gecikir, asla

³ Esra Birkan-Baydan'ın 2006-2007 akademik yılı bahar döneminde yüksek lisans bitirme tezi olarak hazırladığı, henüz yayınlanmamış çevirisinden çevirmenin kişisel izniyle alınmıştır.

tümüyle karşımıza çıkmaz. Göstergenin anlamı, ne olmadığına bağlıdır, bu yüzden anlamlar her zaman yoktur” (1997: 84). Bu sebeple çeviri bir anlam aktarımı olamaz çünkü gösteren ile gösterilen arasındaki köktenci ilişki söküme uğratılmıştır. Koskinen’e göre, yazıyı “kapatamayız” ve sonsuz metinlerarasılık dolayısıyla ilk gelene, özgüne bir statü atfedemeyiz (age, 85). Yazar artık sadece bir konuktur, “hayatı artık kurgularının kaynağı değil, yapıtına katkıda bulunan bir kurgudan ibarettir” (Barthes, 1977: 161). Koskinen, yazar-okur-çevirmen ilişkisinin yeni boyutunu şöyle betimler: “Okur metni yazar; yazar gerçekte kendi yazdığı metnin okurudur; çevirmen hem okur hem de bir yazardır; ayrıca, hem okur hem de yazar, metni kendileri için çevirirler. Bu bağlamda, okurun, yazarın ve çevirmenin birer kişi değil de metnin adsız işlevleri olarak anlaşılması gerekir” (1997: 85).

“Yazarın Ölümü” ve Yeni Okur’a yönelik eleştiriler

Her ne kadar yazarın tahtının sarsılması çeviribilim için büyük önem taşısa da okurun elde ettiği bu yeni statüye de temkinli ve eleştirel bakmamız gerekir. Arrojo, kadirimutlak okura da eleştiri getirmektedir: “[...] okur, metinlerarasılığın kaçınılmazlığından nasıl muaf tutulabilir ki? Bir metin kuramı güçlü, neredeyse kadirimutlak okurun doğuşunu savunurken aynı zamanda alimimutlak yazarın ölümünü nasıl ilan edebilir?” (2007: 4). Okur ve çevirmenin okumaları da tıpkı yazarın yazısı gibi bağlam ve tarihle sınırlı ve metinlerarasılığa maruzdur (age). Arrojo’ya göre çeviri “herkesi bir başkasının yorumunun müdahalesine maruz bırakarak” bir tamamlanmamışlığı gözler önüne serer, çünkü “bir okur, özgün ya da çeviri, herhangi bir metne yaklaştığında o metin, harekete geçen ayırımın (*différance*) sonsuz olasılıklarına maruz kalır” (2007: 14).

Foucault yazarı “anlamın çoğalmasından korkmamızın arkasındaki ideolojik simge” olarak görür ve “bilinçli bir biçimde görünür olmayı seçmiş çevirmenin artık ‘kendisine özgü bir isim’ inşa etme vakti gel[diğini]” savunur (1979: 159’ten aktaran Arrojo, 2007: 14). Arrojo, Foucault’nun “yazar işlevi” kavramına gönderme yaparak bu duruma “çevirmen işlevi” adını verir ve “kişinin çeviri metni okurken, özgün yapıt ile çeviri arasındaki belli ilişki türlerini yabancı ile yerli arasındaki ilişki olarak bellemesini sağlayan o ‘ideolojik’ unsur” olarak tanımlar (2007: 15). Koskinen, “nesnellik” ve “sadakat” kavramlarına da eleştirel bir gözle yaklaşır. Ona göre, “sadakat istemenin bir anlamı yoktur, çünkü metin zaten kendisine sadık değildir [...] Çevirmenden sadakat adına beklenen şey, kimin konuştuğuna ve tarihsel bağlama göre değişkenlik gösterir. Bu durumda, sadakat da ideolojik bir kavramdır” (1997: 87). Yazarlık işlevi bir şekilde kaybolursa da başka tür bir kısıtlama sisteminin mutlaka onun işlevini devralacağını gözardı etmemek gerekir (1991:119). Çünkü “güç her yerdedir, [...] yazarın kayboluşu da bunun istisnası değildir” (age). Foucault, bilginin hem güç ilişkilerinden etkilendiğini hem de güç ilişkilerini şekillendirdiğini savunur (1977: 27).

Bu doğrultuda, yapısalcılık sonrasına eleştiriler yöneltilmiştir. Yapısalcılık sonrasının merkezindeki “öznenin kurucu olma özelliğinden, kurulmuş olma aşamasına indirilmesi” durumu her ne kadar yazar ve hükümran konumdaki beyaz adamın tahtından edilmesi olarak görülebilse de aslında öznenin kurucu özelliğini alaşağı eden bu yeni bakış da beyaz adamın üretimidir (Callinicos, 2001: 139, vurgu bana ait). Jameson’ın geç kapitalizm olarak adlandırdığı yapısalcılık sonrasının çoğulcu “pazar” algısı görüldüğünün aksine seçim ya da özgürlüklerle ilgili değildir çünkü tüm seçenekler önceden bizim için zaten belirlenmiştir ve biz bu belirlenmiş seçeneklerden birini seçeriz (age, 266). Jameson ayrıca çoğulculuğun bir “grup ideolojisi” olduğunu, “üç temel sözde-kavram olan demokrasi, medya ve pazarın hayali temsillerinin bir seti” olduğunu söyler (age, 320-341). Yani beyaz adam öteki öznelere bir temsil ve seçim hakkı verilmesi yanılması yaratırken aslında sömürge sistemini yıkmış değil daha örtük ve fark edilip direnilmesi güç bir hale bürümüştür. *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel*

Mantığı (Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism) adlı kitabında Jameson, yapısalcılık sonrasının "modernleşme ve sanayileşmenin yarattığı büyük sarsıntılar"dan daha "az farkedilebilir", daha sinsi ama "daha yaygın" bir dönemi işaret ettiğini söyler (1991: xxi). Farklılıklara fazlaca önem atfeden yapısalcılık sonrası bu bakışla kolektif hareketi de zedelemektedir. Aijaz Ahmad bu nedenle postmodernizmin "okur, eleştirmen ve kuramcı figürlerini her şeyin metin haline geldiği bu dünyanın metinlerinin koruyucusu olarak ayrıcalıklı bir konuma atmasını" ve de kolektifliği geri planda bırakarak bireyselliği ön plana çıkarmasını sakıncalı bulur (1992: 36). Çoğulculuğun bir "grup ideolojisi", farklılık kavramının ise "tuzak bir kavram, en azından sözde-diyalektik bir kavram" olduğunu söyleyen Jameson'a göre bu kavramlar mevcut düzene "ne felsefi ne de politik bir darbe vur[amamaktadır]" (1991: 320-341).

Çotuksöken'in yapısalcılık sonrasıyla ilgili endişesi ise "her şeyin belirsizleştiği, kaypaklaştığı, hiçbir ölçünün artık geçerli olmadığı" bir yitip gitme ortamının söz konusu olmasıdır (2013: 244). Ayrıca, "tekil belirlemelerin giderek öze ilişkin belirlemeler durumuna yükseltilmesi ve bu kez bireysel özne dışı, neredeyse sabit yapıların ölçü alınması (örnek: dinler, ırklar, milliyetler, cinsiyetler) ve yine bunların hükmediyor olması" çelişkili bir durumdur (age, 247).

Öte yandan, yapısalcılık sonrasının bilim ve felsefeyi de yazınsal bir tür olarak ele alması Marksist kuramcılar açısından siyasal ve tarihsel açıdan sorunlu bir tutumdur çünkü eleştirel çözümlemeyi güçsüz bırakır (Wood, Foster, 2000: 186; Callinicos, 2011: 114). Sonuç olarak, yapısalcılık sonrası "imlecin emperyalizmi"ne dönüşmüştür (Callinicos, 2001: 129 içinde Deleuze ve Guattari, 1980). "Kapitalist ekonominin devasa pazarlama aygıtı tarafından emilme, ahalinin günlük yaşamına girmenin sürekli yeni yollarını bulması gereken ticari bir düzene ironi ve renk katma" işlevinden öteye geçememektedir (Wood, Foster, 2000: 189).

Sömürgecilik sonrasının okuruna yönelik eleştiriler

Sömürgecilik sonrası yaklaşım "öteki"lerin Batılı beyaz adama direnç göstererek yazarlık konumuna talip olması açısından sosyal bilimlerin her alanında olduğu gibi edebiyat ve çeviribilimde de büyük yankı uyandırmıştır. Ancak yapısalcılık sonrasından beslenen bu yaklaşım da yine Batılı kaynaklardan beslenerek ortaya çıktığından aslında eski sistemini sürdürmeyeceğini anlayan Batılı beyaz adamın kendine karşı muhalefeti dizayn etmesi olarak görülebilir. Sömürgecilik sonrası çalışmalar "öteki"leştirilen özneler özne olma hakkı ve alanı sağlamakla beraber ciddi eleştiriler de almıştır. "Postkolonyalizm" kavramının genişliği ve belirsizliği onun "işlerliğini aksatmakta, çıkış noktasındaki eleştirel kimliğini sürdürmesini" zorlaştırmaktadır (Dirlik, 2005: 6). Sömürgecilik, Avrupa sermayesinin hegemonya kurma yöntemlerinden sadece biriydi ve dünyanın her yerinde aynı şekilde işlediğini söylemek ve böyle bir genellemeye gitmek oldukça zordur. Bu sebeple "farklılık göstermeyen bir 'postkolonyalite'den bahsetmekten"se bu sermaye egemenliğinin pek çok farklı gelişimini göz önünde bulundurmak gerekir çünkü benzerlikler ve genellemeler "postkolonyalite' temelinde değil, daha pek çok *farklı* özelliği olan *toplumların küresel kapitalist toplumlar sistemine girmesi temelinde*"dir (Ahmad, 2005: 131, son vurgu bana ait). Yani ortak nokta "*sömürgecilik tarihi değil, bizzat sermayenin tarihi*" olmalıdır (age, vurgu bana ait). Görüldüğü gibi, "farklılık" kavramına vurgu yaparak adeta "farklılığı fetişleştir[en]" postkolonyalizm bir yandan da bu kavramı ironik bir biçimde "metatarihsel bir ilkeye çevirmiş" ve "*bir 'farklılığı' diğerinden siyasi olarak ayırmayı olanaksızlaştırmıştır*" (Dirlik, 2005: 7-8, vurgu bana ait). Söz konusu özneler "*Batı'nın pek çok Ötekisi*" olmaktan öteye geçememektedir (Ahmad, 2005: 132). Böylece sömürgecilik tarihötesi bir faaliyetmiş gibi görüldüğünden "herkes önce veya sonra, şu zaman veya bu zaman, sömürgeci olma, sömürülme

veya postkolonyal olma *ayrıcalığına* kavuşur” (age. 135, vurgu bana ait). Bu ayrıcalık içinde “iktidar yapısına karşı mümkün olabilecek belirli mücadele biçimleri de yoktur” (2005: 135).

Dirlik, sömürgecilik sonrasının yazarlarını yukarıda bahsedilen nedenlerden ötürü Birinci Dünya akademilerinde yer tutmuş, “iktidarın merkezlerinde yaşayan”, “ulusötesi” aydınlar olarak tanımlar (2005: 97& 9). Bu aydınlar yıllardır Batılı beyaz adamın yazarlık rolünün nesnelere olmaktan dolayı bir kimlik ıstırapı yaşıyor gibi görünseler de aslında Batılı beyaz adamın yeni sisteminde melezlik, aradakalmışlık, farklılık gibi prestijli kavramlarla yeni bir tür güç kazanmış ve evcilleştirilmişlerdir (Dirlik, 2005: 8). Örneğin, ‘öteki’nin edebiyatının globalleşmesi, dünyaya açılabilmesi için kurallar bellidir; artık bir dünya dili haline gelen İngilizce ile yazılmalı, cilalı bir reklam kampanyası ile kitlelere tanıtılmalıdır” (Öğüt, 2006: 71). Sonuç olarak yapısalılık sonrası ve sömürgecilik sonrası “çağdaş kapitalist kültürün tipik bir örneği” olarak sadece güncel toplumsal ve ekonomik durumları betimleyip bu nedenlerini ortadan kaldırmak ya da bu durumu değiştirmek için çok fazla bir şey yapmamakla eleştirilmektedir (Young, 2001: 7).

Sonuç

Çeviribilim bir sosyal bilim olarak meşruluğunu ispatlamaya çalıştığı ilk dönemlerinden bu yana çevirmenin yazar ve yazara sadakat miti karşısındaki ikincil konumunu yıkmak adına önce betimleyicilik aracılığıyla bilimselliğini ön plana çıkararak sonra da yapısalılık sonrası çalışmalarla “orijinal”, “sadakat” ve “anlam” kavramlarını söküme uğratarak çok mücadele vermiştir ve halen de vermektedir. Yazarla çevirmen arasındaki asimetric güç ilişkisini söküme uğratması açısından yapısalılık sonrası yaklaşım çeviribilimde umutla karşılanmış ve çeviribilime çok yardımcı olmuştur. Ancak yapısalılık sonrası ve sömürgecilik sonrası yaklaşımların da Batılı beyaz adamın birer ürünü olduğunu düşünebiliriz. Çünkü Batı’nın ancak kaçınılmaz bir noktaya gelindiğinde kendi “öteki”lerine özne olma hakkı vermesi bir çeşit izinli bir muhalefet yaratması olarak da okunabilir.

Bu noktada edebiyatta ve çeviribilimdeki yazar söyleminin aslında tüm siyasal ve ekonomik tarihin bir izdüşümü olduğu ve yazarlık kavramının Batılı beyaz adamın keşfeden, hükmeden, belirleyen rolünün metaforu olduğunu da unutmamak gerekir. Coğrafi keşiflerle ve Rönesans’la kendini “bilen, düşünen özne” olarak dünyanın merkezine koyan “Batılı beyaz adam”, edebiyat ve çeviribilimde okur ve çevirmenden beklediği sadakati aslında hayatın her alanında ötekileştirdiği birey ve toplumlardan beklediği itaatin bir güzelleme olarak kullanmaktadır. Çünkü “Batılı beyaz adam” herhangi bir alanda tek ve mutlak anlama ya da düzene karşı çıkmamanın ve/ya değişik bir bakış sunmanın çorap söküğü gibi hayatın tüm alanında bir isyana neden olabileceği endişesi taşımaktadır. Kısacası kendi Tanrısını yıkarak yerine oturan Batılı beyaz adam aslında bir gün birilerinin de kendini bu konumdan indirebileceğinin korkusunu yaşamaktadır. Bu korkudan hareketle, önüne geçemeyeceği muhalefete ve dirence karşı yapısalılık sonrası ve sömürgecilik sonrası çalışmaların herkesi özne yaparak özne olma halini anlamsız kılan ve bireysel öznel farklılıklarına aşırı vurgu yaparak farklılığı fetişleştirip bireylerin örgütlenmesini ve bir arada toplu hareket etmesini engelleyen daha örtük yeni bir emperyalizm stratejisi kullanmaktadır.

Çeviribilim bu nedenle yapısalılık sonrası ve sömürgecilik sonrası yaklaşımlara koşulsuz teslim olup kuramlardan, betimleyicilik gibi kuramsal temelli yöntemlerden kopmak ve disiplinlerarasılıkla dizginsiz bir açılıma gitmek yerine sahip olduğu öznelerin öznel durumlarını da kapsayan bir bilimsellik için kullandığı kuramların politişinin farkında olarak yöntembilimsel yenilikler arayabilir. Çeviribilimin öznelerinin tikelliklerini incelerken kullanılan röportaj, yaşamöyküsü ve anket uygulaması gibi araçların

verileri disiplinler bir sistematik içinde kuramsal bir üst bakışla birleştirilerek gelecek çeviri vaka ya da durumlarına ilişkin bilimsel temel sağlar niteliğe getirilebilir. Buna ilişkin uygulama örnekleri gelecekte başka makalelerde tartışılacaktır.

Kaynakça

- Ahmad, A. (1992). *In theory: classes, nations, literatures*. Londra; New York: Verso.
- Ahmad, A. (2005). "Postkolonyalizm: Bir ad neyi ifade eder?". *Felsefe Logos*. İstanbul: Bulut Yayınevi. s.3-4. 119-135.
- Allen, G. (2000). *Intertextuality*. Londra: Routledge.
- Arrojo, R. (1997). "The Death of the Author and the Limits of the Translator's Visibility". *Translation as Intercultural Communication*. ed. Mary Snell-Hornby, Zuzana Jettmarová, Klaus Kaindl. Amsterdam & Philadelphia: J. Benjamins.
- Arrojo, R. (2008). "Yazarın 'Ölümü' ve Çevirmenin Görünürlüğü'nün Sınırları". Çev. Esra Birkan Baydan. Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Barthes, R. (2006a). *Yazı Üzerine Çeşitlemeler & Metnin Hazı*. çev. Şule Demirkol. İstanbul: YKY.
- Barthes, R. (2006b). *S/Z*. çev. Sündüz Öztürk Kasar. İstanbul: YKY (2. basım).
- Barthes, R. (1977/1988). "The Death of the Author". *Modern Criticism and Theory: A Reader*. Ed. David Lodge. Londra & New York: Longman.
- Belsey, C. (2002). *Poststructuralism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Benneth, A. (2005). *The Author*. Londra, New York: Routledge.
- Callinicos, A. (2001). *Postmodernizme Hayır: Marksist Bir Eleştiri*. çev. Şebnem Pala. Ankara: Ayraç.
- Çotuksöken, B. (2013). *Felsefe:Özne-Söylem*. İstanbul: Notos.
- Deleuze, G. & Félix Guattari. (1980). *A Thousand Plateaus*. Trans. Brian Massumi. London and New York: Continuum, (2004). Vol. 2 of *Capitalism and Schizophrenia*. 2 vols. (1972-1980). Trans. of Mille Plateaux. Paris: Les Editions de Minuit. ISBN 0-8264-7694-5.
- Derrida, J. (1978). *Writing and Difference*. çev. Alan Bass. Chicago: University of Chicago Press.
- Dirlik, A. (2005). *Postkolonyal Aura: Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi*. çev. Galip Doğduaslan. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of Prison*. Çev. Alan Sheridan. New York: Vintage Books,
- Foucault, M. (1979). "Foucault Examines Reason in Service of State Power", *Campus Report*. s.6.cII.
- Foucault, M. (1991). "What is an Author". *The Foucault Reader*. ed. Paul Rabinow. New York: Penguin Books. (ilk basım 1984). 101-120.
- Jameson, F. (1982). *The Political Unconscious: narrative as a socially symbolic art*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Jameson, F. (1991). *Postmodernism, or, The cultural logic of late capitalism*. Durham: Duke University Press.
- Jameson, F. (1998). *The cultural turn: selected writings on the Postmodern*. Londra; New York: Verso.
- Koskinen, K. (1994). "(Mis)translating the Untranslatable-The Impact of Deconstruction and Post-structuralism on Translation Theory", *Meta*, X, XXIX, 3.
- Koskinen, K. (1997). "Çevrilemez Olanı (Yanlış) Çevirme: Yapıbozuculuğun ve Yapısalcılık Sonrasının Çeviri Kuramları Üzerindeki Etkisi". çev. Özcan Kabakçıoğlu. *Kuram Dergisi*, s.15.

Öner-Bulut, S. (2018). “Sadakat-Merkezli Çeviri Söylemini Lacancı Psikanaliz Çerçevesinde Yeniden Düşünmek,” *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 266-273. DOI: 0.29000/rumelide.454277.

Wood, E. M & John Bellamy Foster. (2000). *Marxizm ve Postmodern Gündem*. çev: Ahmet Fethi. Ankara: Ütopya.

<http://dogangocmen.blogspot.com/2009/12/pdf-ozne-felsefesinde-iki-donum-noktas.html>